

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-БРИТАНСЬКИХ СТОСУНКІВ НА ЕТАПІ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Становлення України як незалежної держави й суб'єкта міжнародних відносин відбувалося в умовах глобальних змін у світі, що сталися внаслідок поразки соціалістичного блоку в "холодній війні", та глибокої кризи політико-економічної системи в СРСР, складовою частиною якої була УРСР. Міністерство закордонних справ, розпочавши навесні 1990 р. підготовку нових концептуальних засад зовнішньополітичного курсу України, мушило діяти обережно і в

рамках дозволеного чинними на той момент конституціями СРСР та УРСР. Тому 29 квітня Колегія МЗС розглядала питання "Про участь МЗС УРСР у розробці концепції діяльності УРСР на міжнародній арені" лише в контексті бажаності розподілу обов'язків між загальносоюзним і республіканським зовнішньополітичними відомствами [1]

Прийнята Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 р. Декларація про державний суверенітет України хоч і стала важливим історичним кроком на шляху до незалежності, все ж була документом, в якому йшлося не про державну незалежність України, а лише про її суверенітет у складі СРСР, про що свідчили наступні положення документу: "Українська РСР має своє громадянство і гарантує кожному громадянину право на збереження громадянства СРСР"[2]; "Принципи Декларації про суверенітет України використовуються для укладання союзного договору"[3]. Саме так Декларація і була сприйнята в міжнародних колах, у тому числі, країнами-учасницями Паризької зустрічі у верхах, що проводилася в рамках Наради з безпеки і співробітництва в Європі 19-21 листопада 1990 р., до якої з проханням про надання Україні статусу спостерігача на ній звернулися Голова Верховної Ради УРСР Л. Кравчук[4] і міністр закордонних справ А. Зленко у своєму листі на ім'я міністра закордонних справ Франції Р. Дюма[5]. Через те, що Україна не розглядалась Заходом як самостійна держава, країни-учасниці зустрічі відмовилися задовольнити це прохання.

Однак енергійна зовнішньополітична діяльність МЗС протягом 1990 р., зокрема на 45-й сесії Генеральної Асамблеї ООН, використання ним практики заяв стосовно важливих подій у міжнародних відносинах, а також інтенсивна робота комісії Верховної Ради УРСР у закордонних справах з підготовки й схвалення законодавчих документів для забезпечення зовнішньополітичної діяльності країни, дали результат: по-перше, вивели на новий рівень двосторонні відносини з колишніми республіками СРСР після підписання

Ірина. Покровська, Юлія Хорошилова. Розвиток українсько-британських стосунків на етапі становлення України як суб'єкта міжнародних відносин // Цветков Г.М. Серія «Видатні постаті Київського національного університету».- К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007.- С.407-423.

й ратифікації в листопаді договору між Українською РСР і РРФСР[6] ; по-друге, активізували переговори щодо можливості встановлення дипломатичних відносин із сусідніми країнами, передусім - Угорщиною та Польщею[7].

Важливу роль у розбудові двосторонніх відносин України з іноземними державами відіграла Постанова ВР УРСР "Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх зносин" від 25.12.1990 р., якою Раді Міністрів УРСР доручалося серед іншого "вирішити питання про акредитацію консульських установ іноземних держав на території Української РСР при Міністерстві закордонних справ УРСР"[8].

Перший значний контакт між; українським і британським керівництвом від моменту, коли питання про державну незалежність України з'явилося на порядку денному, відбувся 19-20 березня 1991 р.[9] (одразу після проведення референдуму 17 березня). У кращих традиціях тих часів, коли Київ був лише транзитною зупинкою для високих закордонних гостей на шляху до Москви чи з неї, міністр закордонних справ і в справах співдружності Даглас Херд перед запланованим візитом до Росії завітав до української столиці для зустрічі з прем'єром УРСР Вітольдом Фокіним, головою Верховної Ради Леонідом Кравчуком і міністром закордонних справ Анатолієм Зленком.

Проте, хоча більша частина часу, проведеного паном Хердом в Україні, була присвячена культурним та освітнім заходам (огляд історичних пам'яток, покладення вінка на могилу Невідомого солдата, промова про стан міжнародних відносин перед студентами Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка та відвідування одного з українсько-британських спільних підприємств), самий цей жест означав, що британський уряд почав пильно стежити за розвитком подій в Україні відколи республіканський референдум, виявив незвичайно суперечливу тенденцію: підтримку існування Радянського Союзу та водночас українського суверенітету[10]. На той момент цей інтерес, найпевніше можна пояснити тим, що Великобританія, як і інші західні держави, побоювалась можливого розвитку дестабілізацій-них процесів на терені СРСР.

Мабуть, саме в цьому контексті під час бесіди з британським міністром Л.Кравчук нагадав, що протягом 1990 р. Україна виступила з важливими зовнішньополітичними документами, у тому числі із заявами з приводу подій у Перській затоці та об'єднання Німеччини, в яких виклала свою позицію, яка "збігається з думкою багатьох членів ООН, зокрема Великобританії". При цьому він особливо наголосив на тому, що в результаті референдуму 17 березня "український парламент дістав конституційне право спиратися у своїй зовнішньополітичній діяльності на Декларацію про державний суверенітет України, оскільки проголосувавши "за" республіканський бюлетень, переважна більшість народу України дала "добро" на проведення суверенної політики та прийняття Верховною Радою відповідних правових, політичних та економічних актів"[11] . На дипломатичній мові це означало, що референдум показав дещо інший підхід народу України до запропонованого М. Горбачовим і схваленого Четвертим з'їздом народних депутатів СРСР проекту Союзного договору, спрямованого на збереження оновленого Союзу як федеративної держави, що суперечило Декларації про державний суверенітет України[12].

Початок "справжньої ... боротьби за суверенність держави" Л. Кравчук пов'язував із прийняттям Верховною Радою Закону "Про економічну самостійність Української РСР" від 3 серпня 1990 р. і запевнив британського міністра закордонних справ у твердому намірі українського уряду "примусити впертий Кремль визнати економічну незалежність України".

У подальшому звернення до Заходу надати допомогу у зміцненні України та інших радянських республік економічно й політично пояснювалися як єдиний, хоча й парадоксальний, засіб запобігти зануренню Союзу в хаос. "Захід має допомогти вирішити кризу не для того, аби Горбачов міг посилити імперію, а для того, щоб він міг її деколонізувати",

наполягав Голова комісії ВР УРСР у закордонних справах і одночасно депутат Верховної Ради СРСР Дмитро Павличко[13]. Висловлюючи думку більшості українських демократичних лідерів, він наголошував на необхідності трансформації старого радянського авторитарного апарату в раду, що об'єднуватиме голів всіх республік, втім, без виконавчої влади та без повноважень у військових та зовнішньополітичних питаннях: оновлений Союз мав ґрунтуватися насамперед на економічній співпраці між республіками.

Незадовго до затвердження історичного Акту проголошення незалежності України, керівництво країни зробило декілька пробних кроків на шляху до незалежності. Так, 6 червня Верховна Рада прийняла Постанову "Про перехід у юрисдикцію Української РСР державних підприємств і організацій союзного підпорядкування, розташованих на території республіки"[14]. Наступним заходом з укріплення національного суверенітету, у відповідь на намір М. Горбачова просити у Заходу кредити на самміті держав Великої Сімки в Лондоні, стала заява прем'єр-міністра В. Фокіна на початку липня стосовно того, що Україна відмовиться здійснювати виплати за будь-якими кредитами, отриманими без попереднього погодження з республікою[15]. До серпня в республіці було запроваджено фактичний митний контроль[16].

Утім, найважливішим було те, що парламент України вирішив відкласти розгляд проекту Союзної угоди до наступної сесії у вересні, таким чином зруйнувавши плани Горбачова з її підписання в серпні[17]. Це рішення стало відображенням зростаючої опозиції в Україні входженню республіки до реформованого Союзу доки не буде прийнято й ратифіковано нову конституцію, що навряд чи могло відбутися до кінця року. Створення в липні 1991 р. при Президії ВР УРСР Консультативно-дорадчої ради експертів, до якої увійшли десять видатних фахівців світового рівня, серед яких від Великобританії - Джефрі Хау, колишній міністр фінансів та закордонних справ у кабінеті Маргарет Тетчер, Ширлі Уільямс, міністр попереднього лейбористського уряду[18], мало на меті надання українському урядові консультацій з питань приватизації, конституційного права, банківської діяльності, оподаткування, залучення закордонних інвестицій і свідчило про зацікавленість західних держав, зокрема Великої Британії, з огляду на високий рівень її представництва в цьому органі, у здійсненні в Україні політичних і економічних реформ.

Цей інтерес був продемонстрований і після проведення липневого саміту Великої Сімки в Лондоні, коли тодішній міністр фінансів Великобританії Норман Ламон, що прибув до СРСР з візитом, завершив його в Києві. Під час зустрічі з міністром з питань оборонного комплексу і конверсії В. Антоном Н. Ламон головним чином цікавився станом конверсії військового виробництва в Україні, що цілком вкладалося в рамки британської політики стосовно забезпечення безпеки в регіоні. Надаючи інформацію про те, що великий процент українських оборонних підприємств уже заплановано під конверсію, що контроль з боку України над ними на її території зріс із 6 % до 50 % за два роки, В. Антонов наголосив на існуючій можливості трансформувати до 97 % з 1500 підприємств оборонної промисловості України в акціонерні підприємства, зазначивши при цьому, що без значних іноземних інвестицій створити промисловість високих технологій через "відсутність достатньої кількості валюти"[19]" буде неможливо.

За наслідками візиту Н. Ламон зробив висновок, що Україна має добрі можливості отримати інвестиції британського капіталу у свою економіку, і що настрої "на ринкову економіку, приватизацію та економічну реформу" преважують в Україні[20].

Цей погляд був особливо підбадьорливим у світлі напружених стосунків України зі США після непрямого попередження президента Буша трохи раніше, що майбутні економічні відносини між двома країнами можуть постраждати завдяки "самогубному націоналізму" та "безнадійному курсу ізоляції".

Тому, покладаючи великі надії саме на Західну Європу, українське керівництво очікувало, що британський міністр фінансів висловить свою сприятливу думку під час жовтневого саміту Великої Сімки в Бангкоку. Оскільки в той час Велика Британія очолювала цю групу, подібне лобювання могло збільшити шанси України на отримання фінансової підтримки членів G-7, що, у свою чергу, значно зменшило б її залежність від російської нафти та газу. Таким чином, міністр Ламон вбачався в Україні як потенційний рятівник від неминучого економічного тиску Росії.

Акт проголошення незалежності України, прийнятий Верховною Радою СРСР 24 серпня 1991 р., створив необхідні засади для її визнання повноправним суб'єктом міжнародних відносин. Однак лише після проведення Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року, який 90% голосів громадян затвердив державний суверенітет України, розпочалось її офіційне визнання іноземними державами та встановлення дипломатичних відносин. У період між цими двома подіями перед Україною стояло завдання довести, що поява нової незалежної держави в Європі є необоротним явищем.

Невдовзі після проголошення незалежності українські лідери зустрілися з членами Консультативно-дорадчої ради експертів, у тому числі з Джефрі Хау та американським фінансистом та мільярдером Джорджем Соросом[21], з метою започаткування роботи над проектом програми економічної реформи. Д. Хау запропонував грошову реформу, що включала введення власної української валюти. Підкреслюючи її важливість як засобу економічного захисту, а не символічного самоствердження, він заявив, що така валюта "сприятиме залученню інвестицій і дасть можливість запобігти напливу рубля в пошуках українських продуктів харчування та інших товарів"[22]. Що ж до приватизації, то було запропоновано денационалізувати половину українських активів шляхом видачі ваучерів усім громадянам, продажу чверті активів на національних аукціонах і продажу іншої чверті на аукціонах, відкритих для іноземців, забезпечивши таким чином залучення необхідної валюти в українську економіку.

У контексті забезпечення зовнішньополітичної діяльності України своєчасність постановки питання щодо проведення грошової реформи також не викликала жодного сумніву. Свідченням цього був той факт, що міністерство закордонних справ не могло навіть оплачувати зарубіжні поїздки за кордон, "оскільки вся тверда валюта знаходилася в Москві"[23].

Проте, незважаючи на гострий фінансовий дефіцит, МЗС розпочало активні дії, спрямовані на просування українських національних інтересів: по-перше, через підписання торговельних угод з країнами колишнього комуністичного блоку, по-друге, через міжнародні організації, членами яких була Україна, передусім ООН. Так, у день проголошення Верховною Радою незалежності України рішення формувати та проводити незалежну зовнішню політику було чітко висловлено в дипломатичній ноті, переданій главою Постійного представництва України при ООН Г. Удовенком Генеральному секретарю ООН Пересу де Куельяру. У ній підкреслювалося, що серед пріоритетів зовнішньої політики України завдання "виконувати наші міжнародні зобов'язання, передусім - згідно зі Статутом ООН, який був створений за активної участі України"[24], є найважливішим.

Хоча Захід поступово визнавав необхідність розбудовувати стосунки з Україною безпосередньо, практичне втілення цього розуміння було дуже повільним процесом, в якому Британія не поспішала випереджати своїх найвпливовіших партнерів по обидва боки Атлантики. У той час, коли Німеччина та Франція вже мали великі консульства в Києві, а США відкрили своє представництво у березні 1991 р., британці тільки давали обіцянки зробити це[25]. Проте Всеукраїнський референдум, запланований на 1 грудня 1991 р., залишив британському уряду вкрай мало часу для прийняття важливого рішення стосовно офіційної політики щодо України.

Унаслідок серії консультацій з адміністрацією США, спрямованих на координацію позицій, британський уряд вирішив, що прийняття нових реалій є єдиною розважливою реакцією на події в регіоні. Після того як США неофіційно натякнули, що визнають незалежність України за умов схвалення її народним голосуванням, Велика Британія теж зробила подібний крок. "До цього часу, - відзначала газета "Індепендент", - західна дипломатія перебувала в іншому вимірі з питання дезінтеграції Радянського Союзу"[26].

Як тільки було оголошено результати референдуму, Київ опинився в центрі дипломатичної діяльності. Консули США, Канади, Франції та Німеччини разом із новопризначеним представником Великої Британії Майклом Холмсом зустрілися в німецькому консульстві в Києві для обговорення результатів і формулювання їхньої відповіді. Хоча, як стало відомо з дипломатичних джерел, усі вони дійшли згоди стосовно того, що референдум був "чітким виразом народної волі", яку необхідно було визнати, з них лише Канада 2 грудня визнала незалежність України. Інші очікували інструкцій.

М. Холмс, колишній британський консул у Москві, прибув до Києва лише за декілька днів до проведення референдуму й на той момент був єдиним посадовцем, який представляв Британію в Україні. З цього приводу газета "Тайме" навіть висловила припущення, що Лондон може опинитися в ситуації, коли йому "доведеться пропустити стадію консульських відносин і перейти відразу до заснування повного посольства"[27]. Утім, цей прогноз виявився надмірно оптимістичним, оскільки через два тижні після референдуму, 14 грудня 1991 р., були встановлені лише консульські відносини між Україною та Великою Британією.

Таким чином, заснування "повного посольства" на деякий час відкладалося, але затримку з визнанням навряд чи можна пояснювати "відсутністю у британського керівництва симпатій до прагнення радянських республік" отримати незалежність[28], як це робили деякі дослідники на початку 1990 р. Найпевніше, вона була викликана, як вважає український дослідник В. Крушинський, "другорядністю британсько-українських відносин для Великої Британії"[29]. На наш погляд, до цього можна також додати традиційно британське помірковане відношення до будь-яких змін. До речі, саме такий підхід продемонстрували в той момент не тільки Велика Британія, але й інші впливові західні країни, які лише після підписання 7 грудня Мінської Угоди про співдружність незалежних держав та Алма-Атинської Декларації від 21 грудня, розпочали процес визнання створених на пострадянському просторі держав, у тому числі України. США, наприклад, визнали Україну 25 грудня, а з 12 країн, що визнали незалежність України до 7 грудня, усього три не були колишніми радянськими республіками або соціалістичними країнами[30].

26 грудня, після того, як Європейський Союз визнав Росію державою- правонаступницею Радянського Союзу, він визнав незалежність України та Вірменії, отримавши від них "необхідні запевнення" щодо виконання зобов'язань, зафіксованих Заключним Актом НБСЄ, підписаним у Гельсінкі[31]. Уже наступного дня заступник міністра закордонних справ і у справах співдружності Великої Британії Д. Хогг провів нараду із старшими посадовцями свого міністерства для вирішення питання стосовно офіційного визнання колишніх радянських республік[32]. Оскільки Україна задовольнила критерії ЄС, уряд Британії вирішив офіційно визнати її незалежність 31 грудня.

Протягом місяця, що минув між українським референдумом і офіційним визнанням незалежності України, Великобританія активізувала контакти з українською стороною. Так, директор європейського управління Банку Великої Британії Майкл Фут відвідав Київ у середині грудня з метою надання консультацій стосовно функцій національних банків і сучасних банківських технологій. Хоча, за його словами, платіжна система, що використовувалась у колишньому Радянському Союзі, була "жахливою", уряд Великобри-

танії без коливань підтримав нові незалежні держави в питанні отримання членства у МВФ та Світовому Банку[33].

На відміну від Джорджа Буша, прем'єр-міністр Великої Британії Джон Мейджор, голова Великої сімки на той час, почав підтримувати цю ідею майже одразу після придушення серпневого путчу в Москві, аргументуючи свою думку тим, що подібний крок забезпечить інституційні рамки для довгострокової допомоги новим республікам[34]. Україна першою серед них подала заявку на повне членство в МВФ. Здебільшого завдяки впливу британського прем'єр-міністра, який вважав, що таке членство, крім отримання новими незалежними країнами "доступу до значних фінансових ресурсів цих установ у підтримку погодженої програми реформ", зніме з індустріально розвинених держав тягар надання індивідуальної фінансової допомоги[35], американці припинили блокувати це питання у грудні 1991 р. Умовою доступу до мільйонних кредитів, що могли надаватися через членство у МВФ та Світовому Банку, було виконання урядом України плану економічних реформ, схваленого МВФ. У грудні команда МВФ запропонувала зміни до бюджетного механізму України, податкової системи та системи соціального забезпечення[36].

На міжнародному семінарі зі стратегічної безпеки України, що відбувся наприкінці грудня в Києві, обговорювався намір України в довгостроковій перспективі стати членом ЄС. За наслідками семінару газета "Гардіан" надрукувала статтю одного з провідних науковців Оксфордського університету лорда Уолласа (W. Wallace) з висновком про те, що українські лідери, як колишні комуністи, так і колишні дисиденти, дійшли спільної думки про необхідність забезпечення майбутнього своєї держави шляхом швидкої переорієнтації політичних і економічних зв'язків у напрямку Заходу[37].

Про надмірну оптимістичність цього висновку свідчить аналіз тогочасної ситуації в Україні, зроблений значно пізніше, у 2005 р., завідувачем відділу Міжнародного валютного фонду, професором О. Гаврилишиним, який вважає, що, оскільки на початку 90-х рр. "сили Руху не були певні своїх можливостей управляти урядом", результатом "компромісного рішення з номенклатурним урядом під керівництвом Кравчука" стала угода, "за якої перейменовані комуністи дали обіцянку підтримати незалежність України в обмін на відкладення проведення економічних реформ, які вважалися вторинними у порівнянні з прерогативою установа символів незалежності"[38]. Виходячи з цього, О. Гаврилишин робить висновок про те, що заяви українського керівництва щодо майбутнього членства в ЄС "не були підкріплені послідовним проведенням реформ економічної і політичної системи, оскільки на цей час органи державного управління були захоплені олігархічними угрупованнями, в інтереси яких не входило виконання вимог Кодексу законів Європейського Союзу щодо процесів лібералізації, характерних для відкритих ринків"[39].

Однак на той момент відсутність об'єктивних даних стосовно економічних процесів, що відбувалися в Україні на тлі загального піднесення, викликаного становленням української державності, не давала можливості зробити подібні висновки. Тому автор статті в газеті "Гардіан" констатував очевидне на той момент, а саме те, що намагання українських лідерів представити свою країну як внесок у довгострокову стабільність Європи, за який остання має бути готовою розділити фінансовий тягар, були слухними. Зокрема, Велика Британія, на його думку, могла б надати Україні суттєву допомогу, у першу чергу - у підготовці керівних кадрів, відрядивши туди на рік сотню "британських посадовців"[40].

Наслідком досить активних двосторонніх контактів між: політиками, представниками фінансових і наукових кіл протягом грудня 1991 р., стало прискорення переговорів щодо встановлення дипломатичних відносин, які були започатковані 10 січня 1992 р. шляхом обміну листами між міністрами закордонних справ А. Зленком і Д. Хердом. Статус британського консульства в Києві було підвищено до посольства[41].

Таким чином, Велика Британія стала однією із 73 держав, які визнали незалежність України у грудні 1991 р. та однією із лише тринадцяти, які встановили з нею дипломатичні відносини до завершення першої декади січня 1992 р.[42]

Новий 1992 р. розпочався для України зі спроб Уряду зменшити її економічну залежність від Росії шляхом уведення купона як тимчасової валюти паралельно з карбованцем. Цей підхід, який збиралися розширити наприкінці березня шляхом перетворення купона на єдину законну валюту в Україні, зустрів більш ніж: скептичну реакцію західних економістів. Хоча деякі з авторитетних закордонних радників українського уряду, включно із сером Джефрі Хау, виступали за введення незалежної національної валюти якомога швидше, експерти МВФ вважали, що єдина валюта в колишніх радянських республіках була б більш практичною, оскільки вона могла б збільшити обсяг торгівлі й забезпечити довготривалі економічні зв'язки між ними. Утім, уведення системи купонів однострійно розглядалось як помилковий крок у процесі монетарної реформи в Україні[43]. Так, Джорж Сорос, який також був членом Консультативно-дорадчої ради експертів України, назвав купонну систему "машиною для інфляції" з огляду на те, що український уряд мав намір поширювати нові купони кожного місяця, не маючи при цьому ефективного механізму їхнього вилучення[44].

Сер Джефрі Хау, який також був критично налаштований щодо монетарної політики українського уряду, однією з причин його нездатності запровадити ефективні економічні реформи називав неадекватність політичної системи. Він наголошував на тому, що винуватцями виступали не окремі особистості, а урядова структура у цілому, і зокрема вказував на відсутність координації між українськими парламентом, президентом та урядом[45]. Оскільки стара конституція України більше не відповідала новим реаліям, а нова була лише в проекті, розмежування повноважень між органами влади в Україні здебільшого регулювалось тимчасовими змінами до існуючої конституції, а не сталими правилами та процедурами. Ця ситуація дозволяла політикам, що представляли різні гілки влади, змагатися за більший обсяг повноважень як у внутрішньо-, так і в зовнішньополітичних питаннях. Так, президент Л. Кравчук, відстоюючи думку про необхідність сильної виконавчої гілки задля забезпечення незалежності, намагався перебрати повноваження парламенту шляхом концентрації у своїх руках прямого призначення міністрів і видання декретів, що мали силу закону[46]. Це спровокувало незгоду прем'єр-міністра, який зажадав більшої свободи у вирішенні економічних питань. Парламент, зі свого боку, намагався утримати владу й опирався спробам виконавчої гілки здійснювати "диктаторське" управління і згодом заблокував хід реформ.

Британський уряд пильно спостерігав за розвитком економічної та політичної ситуації в Україні й робив спроби визначити шляхи, якими Велика Британія могла б надати їй допомогу в здійсненні реформ. Ці питання обговорювались протягом одноденного візиту британського міністра закордонних справ Д. Херда до України 19 січня 1992 р., тобто через дев'ять днів після встановлення дипломатичних відносин. Приділивши особливу увагу членству України в Міжнародному валютному фонді, він відзначив, що Велика Британія вважає його "суттєвим додатком до ефективної західної допомоги та реформ, що здійснюються в Україні"[47]. Та оскільки основною метою приїзду міністра закордонних справ до Києва в рамках його відвідування трьох колишніх республік Радянського Союзу було обговорення з українським керівництвом питань безпеки, включаючи розподіл Чорноморського флоту, ядерне роззброєння, і особливо ситуації щодо тактичної ядерної зброї, він наголошував, що британська економічна, політична та інша допомога може бути надана Україні лише за умов, що розвиток подій в усіх цих сферах буде прийнятним для його уряду.

Під час зустрічі британського й українського міністрів закордонних справ було зазначено, що, хоча визнання незалежності України з боку Великої Британії та подальше встановлення консульських і дипломатичних відносин відкрили можливості для двостороннього співробітництва, було необхідно створити правові засади для його подальшого розвитку. З цією метою міністри підписали протокол щодо двосторонніх консультацій між двома міністерствами та вирішили заснувати консульські установи незалежно від колишньої радянської дипломатичної системи. Вони також; домовились налагодити прямі зв'язки між міністерством закордонних справ України та департаментом британського міністерства закордонних справ, відповідального за фінансування ноу-хау[48]. Сферами спільних інтересів були визначені: роззброєння, права людини та інтеграція України у загальноєвропейські структури.

Підсумовуючи, можна зазначити:

Ще до прийняття Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет України та затвердження історичного Акту проголошення незалежності України Міністерство закордонних справ узяло на себе не лише роль мотора у виробленні концептуальних засад зовнішньополітичного курсу майбутньої незалежної держави, але й зробило перші практичні кроки, які продемонстрували готовність України самостійно розбудовувати двосторонні відносини з іноземними державами. Свідченням цього стала спільна робота МЗС із комісією ВР УРСР у закордонних справах із створення законодавчої бази зовнішньої політики України, діяльність української делегації на 45-й сесії Генеральної Асамблеї ООН і започаткування переговорів щодо можливості встановлення дипломатичних відносин із сусідніми країнами.

Установлення тісних стосунків з Великою Британією, однією з ключових держав Європейського Союзу, членство в якому в довгостроковій перспективі було проголошено метою України, розглядалось українським керівництвом як зовнішньополітичний пріоритет. Воно могло не тільки захистити Україну від можливого російського тиску в контексті появи такого терміну, як "близьке зарубіжжя", але й сприяти утвердженню суверенітету держави, отриманню економічної допомоги, поліпшенню її позицій в Європі та створенню міцнішого ґрунту для діалогу зі США, відносини з якими були дещо напруженими в зазначений період.

Велика Британія, зі свого боку, підійшла до формування політики стосовно України за принципом "тихше їдеш, далі будеш", що пояснювалось страхом перед можливим розвитком дестабілізаційних процесів на пострадянському просторі, і внаслідок цього, ставило під сумнів доцільність її інвестицій у цей політично й економічно нестабільний регіон. Однак, підтримка Великобританією України в питанні отримання нею членства в Міжнародному Валютному Фонді та Світовому Банку за умов виконання українським урядом плану економічних реформ, схваленого МВФ, виявилась визначальною.

Традиційно помірковане відношення Великої Британії до будь-яких змін не завадило їй опинитися серед перших тринадцяти держав, які встановили з Україною дипломатичні стосунки, що спростовує існуючу думку стосовно її негативного ставлення до отримання колишніми радянськими республіками статусу незалежних держав.

Розуміючи стратегічну важливість України, британські політики в зазначений період сконцентрували свої зусилля на питаннях безпеки, виявивши найсерйознішу зацікавленість у поглибленні насамперед двостороннього співробітництва у сфері оборони, що, безперечно, свідчило про їхній першочерговий інтерес до зміцнення загальноєвропейської системи безпеки.

Критичні зауваження, зроблені керівниками британського уряду в січні 1992 р., тобто 15 років тому, стосовно відсутності координації дій між українськими парламентом, пре-

зидентом і урядом, що заважало запровадженню ефективних економічних реформ в Україні тоді, залишаються актуальними й сьогодні.

1. Див.: Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980-2000 роки): Підручник. К., 2001. - С 555.
2. Україна на міжнародній арені: 36. документів і матеріалів (1986-1990 рр.). -К., 1993. - С 7
3. Там само. - С. 11.
4. Голос України. - 1991, 17 січня.
5. Україна на міжнародній арені: 36. документів і матеріалів (1986-1990 рр.). - К.,1993. - С 30-31.
6. Там само. - С.502.
7. Там само. - С.20-22; 27-30.
8. Україна на міжнародній арені... - С.34.
9. Голос України. - 1991, 19 березня.
10. За наслідками референдуму, що відбувся 17.03.1991, більшість населення України проголосувала за входження України до СРСР на заґадах Декларації про державний суверенітет України //Голос України. - 1991. - 22 берез.
11. Голос України. -1991.-21 берез.
12. Viets, S. Leader's sights set on free Ukraine // The Independent. - 1991.-23 March.
13. L.Unger. Manifesto for an Independent Ukraine // International Herald Tribune. -1991.-8 June .
14. Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - № 27. - С 711.
15. Freeland, C. Ukraine asserts its rights against Moscow's laws // Financial Times. - 9 July 1991.
16. Freeland, C. Ukraine sets up customs control // Financial Times.-1991.- 19 August.
17. Dyczok, M., Rettle, J. Ukraine defers Soviet linkage as Bush calls // The Guardian. - 1991.-1 August. 411
18. Eastward Howe //Financial Times. - 1991. - 24 July.
19. Viets, S. Ukraine sees Lamont as Saviour // The Independent. - 1991. -5 August.
20. Ibid.
21. Ibid.
22. Freeland, C. Economists plot go-it-alone strategy for the Ukraine // Financial Times. - 1991. - 27 September .
23. Greenberg, S. Rouble-free currency // The Guardian. - 1991. - 27 September. 414
24. Greenberg, S. Rouble-free currency // The Guardian. - 1991. -27 September..
25. Aita, J. Ukraine distances itself from Soviet UN Mission // European Wireless File. - 1991. - 29 August.
26. Steel, J. Separatist Ukraine to print its own money //The Guardian. - 1991.-3 October.
27. P.Pringle. A nation discovers itself // Ibid.
28. Dejevsky, M., Seely, R. Money men sweep Kiev // The Times. - 1991. - 4 December. 415
29. Цит. за: Крушинський, В.Ю. Британська Європа чи європейська Британія. Великобританія в європейських інтеграційних процесах.-К., 2003.-С 184.
30. Там само.-С. 185.
31. Підраховано за: Кулінич, М.А., Руденко, Г.М.: Стислий український дипломатичний довідник, навчальний посібник. - К., 2006. - С. 12-14.
32. Robinson, A., Dawnay I. Chinese Government fires parting shot // Financial Times. -1991.- 27 December.

33. Ibid.
34. Seely, R. IMF says Ukraine underestimates the economic challenge // The Times. - 1991. - 24 December.
35. R.Comwell. Major to plead Soviets cause with Bush // The Independent. - 1991.-28 August.
36. Ukraine applies for full membership of IMF // The Times. - 2 January 1992.
37. Freeland, C. IMF cautions Ukraine over balanced budget // Financial Times. -1991.-23 December.
38. Див.: Wallace, W. New Ukraine struggles to keep its balance // The Guardian. - 1991. - 24 December.
39. Гаврилишин, О. Посткомуністична трансформація: Україна в перспективі 27 країн перехідного періоду // Актуальні проблеми міжнародних відносин: 36. наук. пр. Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. - 2005. - Вип. 57 (частина II). - С. 33.
40. Там само. - С.32.
41. Гаврилишин, О. Посткомуністична трансформація... - С. 33.
42. Sunday Telegraph. - 1992. - 9 January.
43. Кулінич, М.А., Руденко, Г.М. Зазнач, пр.
44. Uchitelle, L. Kiev cashes out of Russian economy // International Herald Tribune. -1992.- 14 February.
45. Freeland, C. Ukraine takes dim view of colourful coupons // Financial Time. - 1992. - 16 January./I 1 П
46. Freeland, C. Ukraine takes... - Ibid.
47. Ibid.
48. Seely, R. Hurd plays down fears for fleet // The Times. - 1992. - 20 January.
49. Seely, R. Hurd plays down fears for fleet... - Ibid.